

**Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України**
Instytut Państwa i Prawa imienia Wołodymyra Koreckiego
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy

Польська академія наук і мистецтв
Polska Akademia Umiejętności

Польське наукове товариство у Житомирі
Polskie Towarzystwo Naukowe w Żytomierzu

STUDIA POLITOLOGICA UCRAINO-POLONA

Щорічний журнал з політичних наук
Rocznik nauk politycznych

Випуск восьмий
Tom ósmy

За редакцією Володимира Горбатенка та Ірени Ставови-Кавки
Pod redakcją Wołodymyra Horbatenki i Ireny Stawowy-Kawki

Житомир–Київ–Краків
Żytomierz–Kijów–Kraków
2018

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України
Протокол № 9 від 29.09.2018 року*

Журнал індексується в міжнародній базі даних
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities
<http://cejsh.icm.edu.pl>

Czasopismo jest indeksowane w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities
<http://cejsh.icm.edu.pl>

Журнал індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International –
ICI Journals Master List 2015 з індексом ICV 47,24
<http://jml.indexcopernicus.com/>
Czasopismo jest notowane w Index Copernicus International – ICI Journals Master List 2015 z ICV 47,24

Журнал занесено в базу даних «Польська наукова бібліографія»
<https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/journals/50239>
Czasopismo jest notowane w bazie danych „Polska Bibliografia Naukowa”

Журнал індексується в базі даних POL-index
<https://pbn.nauka.gov.pl/polindex-webapp/search/basic?type=journal&query=Studia+Politologica+Ucraino-Polona>
Czasopismo jest indeksowane w bazie danych POL-index

Видання «Studia Politologica Ucraino-Polona» включено до списку В наукових часописів Міністерства науки і вищої освіти Республіки Польща з визначеним числом 2 пункти.

Rocznik „Studia Politologica Ucraino-Polona” znajduje się na liście B czasopism naukowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z przyznaną liczbą dwóch punktów.

Тексти, що публікуються в журналі «Studia Politologica Ucraino-Polona», рецензуються двома незалежними зовнішніми рецензентами.

Teksty przekazywane do opublikowania w roczniku „Studiach Politologica Ucraino-Polona” są recenzowane anonimowo przez dwóch recenzentów zewnętrznych.

У 45 **Studia Politologica Ucraino-Polona**. Випуск 8. – Житомир-Київ-Краків : Вид. Євенок О. О., 2018. – 228 с.

УДК 32(477)+32(438)

Рецензенти

Валерій Бебик, доктор політичних наук, професор, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (Київ)
Бульвінський Андрій, кандидат історичних наук, доцент, Інститут всесвітньої історії НАН України
Микола Бучин, доктор політичних наук, професор кафедри політології та міжнародних відносин, Національний університет «Львівська політехніка»
Ігор Вегеш, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління, Ужгородський національний університет
Юрій Ганжуров, доктор політичних наук, професор, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Надія Гербут, кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук, Київський національний університет будівництва і архітектури
Аркадій Гурнісевич, доктор, Ягеллонський університет у Кракові
Михайло Дем'яненко, кандидат політичних наук, науковий співробітник, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Сергій Дерев'янюк, доктор політичних наук, професор кафедри політичних інститутів та процесів, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ)
Степан Дмитренко, кандидат політичних наук, доцент, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ)
Богдан Калініченко, кандидат політичних наук, доцент кафедри державної служби, публічного адміністрування та політології, Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького
Андрій Кастори, габілітований доктор, професор, Польська академія наук і мистецтв у Кракові
Катерина Ковальська, доктор, Педагогічний університет імені Комісії національної освіти у Кракові
Мірелла Коженювська-Вишневська, габілітований доктор, Ягеллонський університет у Кракові
Роман Колісниченко, доктор політичних наук, доцент, Міжрегіональна Академія управління персоналом (Київ)
Рената Круль-Мазур, доктор, Ягеллонський університет у Кракові
Петро Мироненко, доктор політичних наук, Академія політичних наук (Київ)
Валерій Скомаровський, кандидат політичних наук, доцент, Уманська філія Європейського університету
Магдалена Тшонка, доктор, Ягеллонський університет у Кракові
Марк Чайковський, габілітований доктор, Ягеллонський університет у Кракові
Олена Чальцева, доктор політичних наук, доцент, Донецький національний університет імені Василя Стуса
Анна Читковська-Кімла, габілітований доктор, професор, Ягеллонський університет у Кракові

Recenzenci

Profesor, doktor nauk politycznych Walery Bebyk, Otwarty Międzynarodowy Uniwersytet Rozwoju Osoby „Ukraina” w Kijowie
Docent, kandydat nauk historycznych Andrzej Bulwiński, Instytut Historii Powszechnej Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie
Profesor Katedry politologii i stosunków międzynarodowych, doktor nauk politycznych Mikołaj Buczyn, Uniwersytet Narodowy „Politechnika Lwowska”
Prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr hab. Anna Citkowska-Kimla, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Dr hab. Marek Czajkowski, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Docent, doktor nauk politycznych Helena Czalcewa, Doniecki Uniwersytet Narodowy imienia Wasyla Stusa
Docent, kandydat nauk politycznych Stefan Dmytrenko, Uniwersytet Narodowy imienia Michała Dragomanowa w Kijowie
Współpracownik naukowy, kandydat nauk politycznych Michał Demianenko, Biblioteka Narodowa Ukrainy imienia Włodzimierza Wernadzkiego w Kijowie
Profesor Katedry politycznych instytucji i procesów, doktor nauk politycznych Sergiusz Derewjanko, Przykarpacki Uniwersytet Narodowy imienia Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankowsku
Profesor, doktor nauk politycznych Jerzy Ganżurow, Narodowy Uniwersytet Techniczny Ukrainy „Kijowski Instytut Politechniczny imienia Igora Sikorskiego”
Dr Arkadiusz Górnisiewicz, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Docent Katedry nauk politycznych, kandydat nauk politycznych Nadija Herbut, Kijowski Narodowy Uniwersytet Budownictwa i Architektury
Docent Katedry służby państwowej, administracji publicznej i politologii, kandydat nauk politycznych Bohdan Kaliniczenko, Czerkaski Uniwersytet Narodowy imienia Bohdana Chmielnickiego
Prof. dr hab. Andrzej Kastory, Polska Akademia Umiejętności w Krakowie
Docent, doktor nauk politycznych Roman Kolesniczenko, Międzyregionalna Akademia Zarządzania Personalem w Kijowie
Dr hab. Mirella Korzeniewska-Wiszniewska, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Dr Katarzyna Kowalska, Uniwersytet Pedagogiczny imienia Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Dr Renata Król-Mazur, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Profesor, doktor nauk politycznych Piotr Myronenko, Akademia Nauk Politycznych w Kijowie
Docent, kandydat nauk politycznych Walery Skomarowski, Filia Umańska Uniwersytetu Europejskiego
Dr Magdalena Trzcionka, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Docent katedry politologii i administracji państwowej, kandydat nauk politycznych Irog Wegesz, Uzhorodzki Uniwersytet Narodowy

Редакційна колегія

Володимир Горбатенко, доктор політичних наук, професор, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України (Київ) – голова від української сторони

Ірена Ставови-Кавка, габілітований доктор, професор, Ягеллонський університет (Краків) – голова від польської сторони

Агнешка Кастори, габілітований доктор, Ягеллонський університет (Краків) – заступник голови редакційної колегії і відповідальний секретар від польської сторони

Сергій Рудницький, доктор політичних наук, доцент, Польське наукове товариство у Житомирі – заступник голови редакційної колегії і відповідальний секретар від української сторони

Рафал Возніца, доктор, Ягеллонський університет (Краків) – технічний секретар від польської сторони

Наукова рада

Ольга Бабкіна, доктор політичних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ)

Роман Бекер, габілітований доктор, професор, Університет імені Миколи Коперника у Торуні

Олександр Бойко, доктор політичних наук, професор, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Володимир Бонусяк, габілітований доктор, професор, Жешівський університет

Войцех Кауте, габілітований доктор, професор, Силезький університет (Катовіце)

Ірина Кресіна, доктор політичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України (Київ)

Ян Махнік, габілітований доктор, професор, Польська академія наук і мистецтв (Краків)

Анджей Новак, габілітований доктор, професор, Ягеллонський університет (Краків)

Ян Прокоп, габілітований доктор, професор, Польська академія наук і мистецтв (Краків)

Петро Саух, доктор філософських наук, професор, Національна академія педагогічних наук України

Володимир Смолянук, доктор політичних наук, професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Володимир Цвих, доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Юрій Шемшученко, доктор юридичних наук, академік НАН України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України (Київ)

Богдан Шляхта, габілітований доктор, професор, Ягеллонський університет (Краків)

Редакційна рада

Ірина Баладинська, кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Валерій Бортніков, доктор політичних наук, професор, Східноукраїнський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Віктор Ватиль, доктор політичних наук, професор, Гродненський державний університет імені Янки Купали

Галина Зеленько, доктор політичних наук, професор, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України (Київ)

Анджей А. Земба, габілітований доктор, Ягеллонський університет (Краків)

Анатолій Коваленко, доктор політичних наук, професор, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України (Київ)

Валерій Корнієнко, доктор політичних наук, професор, Вінницький національний технічний університет

Анатолій Круглашов, доктор політичних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Оксана Кукуруз, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

Гжегож Мазур, габілітований доктор, професор, Інститут політичних наук і міжнародних відносин Ягеллонського університету (Краків)

Юрай Марушак, доктор філософії, Інститут політичних наук Словацької Академії Наук (Братислава)

Войцех Єжи Матерський, габілітований доктор, професор, Інститут політичних досліджень Польської академії наук (Варшава)

Тетяна Перглер, доктор філософії, доцент, Перша сло`вянська гімназія і мовна школа у Празі

Микола Примуш, доктор політичних наук, професор, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Володимир Осадчий, габілітований доктор, професор, Люблінський католицький університет

Наталія Сейко, доктор педагогічних наук, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Олексій Сковіков, кандидат політичних наук, доцент, Московський гуманітарний університет

Томаш Стриск, габілітований доктор, доцент, Інститут політичних досліджень Польської академії наук (Варшава)

Олена Яцунська, доктор філософії, Бібліотека Конгресу США (Вашингтон)

Kolegium redakcyjne

prof. dr nauk politycznych Wołodymyr Horbatenko, Instytut Państwa i Prawa im. Wołodymyra Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie – przewodniczący ze strony ukraińskiej

prof. dr hab. Irena Stawowy-Kawka, Uniwersytet Jagielloński – przewodniczący ze strony polskiej

dr hab. Agnieszka Kastory, Uniwersytet Jagielloński – zastępca przewodniczącego i sekretarz odpowiedzialny ze strony polskiej

doc. dr nauk politycznych Sergiusz Rudnicki, Polskie Towarzystwo Naukowe w Żytomierzu – zastępca przewodniczącego kolegium redakcyjnego i sekretarz odpowiedzialny ze strony ukraińskiej

dr Rafała Woźnica, Uniwersytet Jagielloński – redaktor techniczny ze strony polskiej

Rada Naukowa

prof. dr nauk politycznych Olha Babkina, Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Mychajły Drahomanowa w Kijowie

prof. dr nauk politycznych Aleksander Bojko, Uniwersytet Państwowy w Nieżynie imienia Mykoły Gogola

prof. dr hab. Włodzimierz Bonusiak, Uniwersytet Rzeszowski

prof. dr hab. Roman Bäcker, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

prof. dr nauk politycznych Wołodymyr Cwych, Kijowski Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki

prof. dr hab. Wojciech Kaute, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

prof. dr nauk politycznych Iryna Kresina, Narodowa Akademia Nauk Prawnych Ukrainy, Instytut Państwa i Prawa imienia Wołodymyra Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie

prof. dr hab. Jan Machnik, Polska Akademia Umiejętności

prof. dr hab. Andrzej Nowak, Uniwersytet Jagielloński

prof. dr hab. Jan Prokop, Polska Akademia Umiejętności

prof. dr nauk filozoficznych Petro Sauch, Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy

prof. dr nauk politycznych Włodzimierz Smolaniuk, Kijowski Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny imienia Wadyma Hetmana

prof. dr nauk prawnych Jurij Szemszuczenko, Narodowa Akademia Nauk Ukrainy, Instytut Państwa i Prawa im. Wołodymyra Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie

prof. dr hab. Bogdan Szlachta, Uniwersytet Jagielloński

Rada Redakcyjna

doc. kandydat nauk pedagogicznych Irena Baładyńska, Uniwersytet Państwowy im. Iwana Franki w Żytomierzu
dr Helena Jacuńska, Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych (Waszyngton)

prof. dr nauk politycznych Walerij Bortnikow, Wschodnioeuropejski Uniwersytet Narodowy imienia Łesi Ukrainki w Łucku

prof. dr nauk politycznych Anatolij Krugłaszw, Uniwersytet Narodowy imienia Jurija Fedkowicza w Czerniowcach

prof. dr nauk politycznych Walery Kornijenko, Narodowy Uniwersytet Techniczny w Winnicy

prof. dr nauk politycznych Anatol Kowalenko, Instytut Państwa i Prawa im. Wołodymyra Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie

Starszy współpracownik naukowy, kandydat nauk politycznych Oksana Kukuruz, Instytut Państwa i Prawa im. Wołodymyra Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie

prof. dr hab. Wojciech Jerzy Materski, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

dr Juraj Marušiak, Instytut Nauk Politycznych Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie

prof. dr hab. Grzegorz Mazur, Uniwersytet Jagielloński

prof. dr hab. Włodzimierz Osadczy, Katolicki Uniwersytet Lubelski

doc. dr Tatjana Pergler, Pierwsze gimnazjum słowiańskie i szkoła językowa w Pradze

prof. dr nauk politycznych Mykoła Prymusz, Doniecki Uniwersytet Narodowy imienia Wasyla Stusa

prof. dr nauk pedagogicznych Natalia Sejko, Uniwersytet Państwowy im. Iwana Franki w Żytomierzu

doc. kandydat nauk politycznych Aleksej Skowikow, Moskiewski Uniwersytet Humanistyczny

doc. dr hab. Tomasz Stryjek, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

prof. dr nauk politycznych Wiktor Watyl, Uniwersytet Państwowy imienia Janki Kupały w Grodnie

prof. dr nauk politycznych Halina Zeleńko, Instytut Badań Politycznych, Etnicznych i Narodowych imienia Iwana Kurasa Narodowej Akademii Nauk Ukrainy

dr hab. Andrzej A. Zięba, Uniwersytet Jagielloński

Зміст

Spis treści

Gratulacje dla pani profesor dr hab. Ireny Stawowy-Kawki z okazji czterdziestolecia pracy badawczej i naukowej	8
Привітання професору, реабілітованому доктору Ірені Ставови-Кавка з нагоди сорокаріччя дослідницької і наукової роботи	
I. Szanse i zagrożenia przestrzeni poradzieckiej	
I. Шанси і загрози пострадянського простору	
Віра Максимець. Концепція «балансу сил» в Центральньо-Європейському регіоні крізь призму російської агресії проти України: теоретико-методологічні аспекти	9
Wira Maksymiec. Koncepcja „bilansu sił” w regionie centralno-europejskim poprzez pryzmat agresji rosyjskiej przeciwko Ukrainie: aspekty teoretyczno-metodologiczne	
Jan Wiktor Tkaczyński. Narodowosocjalistyczny <i>Lebensraum</i> we wschodniej Europie: między anachronizmem a zbrodnią	15
Ян Віктор Ткачинський. Націонал-соціалістичний <i>Lebensraum</i> у Східній Європі: між анахронізмом і злочином	
Jacek Sroka. Krajobraz stosunków przemysłowych i dialogu społecznego w obszarze poradzieckim	19
Яцек Срока. Пейзаж промислових відносин і суспільного діалогу на пострадянському просторі	
Андрій Демартино. Військова і безпекова складові внутрішньої та зовнішньої політики Російської Федерації у 2007–2014 рр.	28
Andrzej Demartyno. Składniki wojskowe i bezpieczeństwo wewnętrznej i zewnętrznej polityki Federacji Rosyjskiej w latach 2007–2014	
Борис Дем'яненко. «Рашизм» як квазіідеологія пострадянського імперського реваншу	35
Borys Demianenko. „Raszizm” jako quasi-ideologia postradzieckiego rewanszu postimperialnego	
Оксана Кукуруз. Інформаційна політика президентів Російської Федерації і Республіки Польща щодо України	41
Oksana Kukuruz. Polityka informacyjna prezydentów Federacji Rosyjskiej i Rzeczypospolitej Polskiej w stosunku do Ukrainy	
Володимир Горбатенко. Джерела і методологія дослідження сучасних українсько-польських відносин	51
Włodzimirz Gorbatenko. Źródła i metodologia badań współczesnych stosunków polsko-ukraińskich	
Erhard Cziomer. Stanowisko Niemiec wobec współpracy z Rosją: nowe tendencje i wybrane problemy w drugiej dekadzie XXI wieku	58
Ерхард Чомер. Становище Німеччини у справі співпраці з Росією: нові тенденції і окремі проблеми у другій декаді XXI століття	
Роберт Клачиньські. Взаємовідносини по лінії Москва – Мінськ у рамках енергетичного сектору	71
Robert Klaczyński. Stosunki wzajemne na linii Moskwa-Miński w ramach sektora energetycznego	
Віра Явір. Інтеграційно-дезінтеграційні процеси у Молдові	77
Wira Jawir. Integracyjno-dezynTEGRACYJNE procesy w Mołdowie	
Mateusz Nowak. Cena jako wartość oddziałująca na fenomenologię polskiej przestępczości przeciwko własności przemysłowej	82
Матеуш Новак. Ціна як вартість, що впливає на феноменологію польської злочинності проти промислової власності	
II. Ukraina w przestrzeni poradzieckiej	
II. Україна у пострадянському просторі	
Олена Новакова. Зовнішні дилеми політичної ідентифікації українців	95
Helena Nowakowa. Zewnętrzne dylematy politycznej identyfikacji Ukraińców	

Михайло Газізов. Державна політика України: між цивілізаційними і національними викликами Michał Gazizow. Polityka państwowa Ukrainy: pomiędzy cywilizacyjnymi i narodowymi wezwaniami	103
Галина Зеленько. Довіра до суспільно-політичних інститутів в Україні і наслідки її дефіциту для країни Halina Zelenko. Zaufanie do instytucji społeczno-politycznych na Ukrainie a skutki jego deficytu dla kraju	108
Василь Гулай. Внутрішньополітична безпека України крізь призму концептуалізації гібридних викликів та загроз (2014-2018 рр.) Wasył Hulaj. Wewnętrzne bezpieczeństwo Ukrainy poprzez pryzmat konceptualizacji hybrydalnych zagrożeń i wezwań	119
Світлана Денисюк, Валерій Корнієнко. Чинники та особливості політичної адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні Switłana Denysiuk, Walery Kornijenko. Czynniki i osobliwości politycznej adaptacji wewnętrznych migrantów na Ukrainie	127
Вікторія Наврюлюк, Marek Jachimowski. Простір медіальна України: посткомуністичне доświadczenie Вікторія Гаврилюк, Marek Яхимовський. Медійний простір України: посткомуністичний досвід	132
Юрій Остапєць. Вплив місцевих виборів 2010 та 2015 років на конфігурацію партійної структури Закарпатської області Jerzy Ostapiec. Wpływ wyborów municypalnych 2010 i 2015 roku na konfigurację struktury partyjnej Obwodu zakarpackiego	145
Олена Стойко. Децентралізація як виклик для партійної системи України Helena Stojko. Decentralizacja jako wezwanie dla systemu partyjnego Ukrainy	158
Станіслав Сухачов, Тетяна Лужанська. Середній клас як гарант політичної стабільності сучасного українського суспільства Stanisław Suchaczow, Tetiana Łużańska. Średnia klasa jako gwarant stabilności politycznej współczesnego społeczeństwa ukraińskiego	164
III. Polityczny dyskurs III. Політичний дискурс	
Sergiusz Rudnicki. Pojęcie dyskursu – przegląd definicji Сергій Рудницький. Поняття дискурсу – перегляд визначень	171
Валерій Бортніков. Витоки становлення теорії модернізації як процесу соціальних змін Walery Bortnikow. Źródła stanowienia się teorii modernizacji jako procesu zmian socjalnych	179
Олексій Буряченко. Репутація політичної партії: основні підходи до її розуміння Oleksy Buriaczenko. Reputacja partii politycznej: podstawowe podejścia do jej rozumienia	187
Сергій Годний. Лобізм і теоретичні моделі політичної комунікації Sergiusz Godny. Lobbying i teoretyczne modele komunikacji politycznej	193
Анна Меньшеніна. Вплив постмодерних реалій на процес трансформації політичних цінностей у світі і в Україні Anna Meńszzenina. Wpływ realiów postmodernistycznych na proces transformacji wartości politycznych w świecie i na Ukrainie	199
Ігор Петренко. «Фабрики думок» у США як функціональний прототип сучасних аналітичних центрів Igor Petrenko. „Fabryki myśli” w USA jako prototyp funkcjonalny współczesnych centrów analitycznych	205
Валентина Смірнова. Мотиваційні детермінанти політичної волі Walentyna Smirnowa. Determinanty motywacyjne woli politycznej	214
Wspomnienie o profesorze Jerzym Wyrozumskim На спомин професора Єжи Вирозумського	223

ЧИННИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Svitlana Denysiuk, Valerii Korniienko. Factors and peculiarities of adaptation of the internally displaced people in Ukraine.

The article analyses the problems of political adaptation of Ukrainians. Military conflict in the East of Ukraine, annexation of the Crimea, socioeconomic crisis, distrust to power institutions have all caused a number of issues associated with the internally displaced people. Political adaptive relations in the society are viewed as processes of identification in which a person identifies him/herself with certain aims and political values.

The main problem, which internally displaced people face, include access to social services, having a constant place of residence and registering at the new place of residence. Such citizens receive help through oblast administrations and NGOs. As practice shows, the actions of the authorities regarding the problems of internally displaced people are mostly of a declarative nature. However, in addition to social and psychological, political adaptation is also important as it facilitates the integration of a society and its development.

Factors that influence the political adaptation of internally displaced people in the modern Ukrainian society have been identified. 1. The set system of relations between a person and the state is ruined due to state institution crisis and power decentralization. 2. The possibilities for political activity of individuals as well as social groups in the course of exercising their rights and satisfying their interests are widened. 3. Activation of non-governmental institutions facilitates the organized citizen participation in the political process, which facilitates the popularization of an active public opinion. 4. Peculiarities of the work of political actors, their reputation, level of responsibility and efficiency. 5. Social environment of a person, level of his/her education and political culture. 6. Mass media, which popularize certain patterns of political behavior, manipulate consciousness, impose stereotypes etc.

The author notes that internally displaced people are limited in their rights and freedoms in comparison with the rest of the population (deprivation of the right to vote, discriminative control of their place of residence, limitations as to the choice of a banking institution for receiving pensions and social support etc.). internally displaced people actually have no right to participate in solving local issues, despite the fact that this right is guaranteed by the Constitution of Ukraine. By this we mean participation in public hearings, local initiatives, general assembly of the community. In addition, internally displaced people cannot participate in establishment of bodies of population self-organization, which is one of the important forms of participation of territorial community members in solving local issues.

There is an ambiguous attitude towards the IDPs from the East of Ukraine – compassion mixed with apprehension. On the one hand, local authorities wish to provide maximum possible help for the internally displaced people. At the same time, there is a growing tension in the relations due to the increasing number of citizens who died in the zone of the conflict.

One of the key problems that hinders the adaptation of IDPs is the absence of a common national program concerning the internally displaced people as well as of a body that would be directly responsible for dealing with the issues of IDPs. Consequently, displaced people cannot trust state institutions, may perceive the political system as an enemy that does not facilitate their socialization.

The process of political adaptation of internally displaced people to the change of political space has certain peculiar features. 1. Social disorientation is caused by the deformation of the socioeconomic system of a society and is a consequence of destruction of social links, statuses and roles, the system of political norms, behavioral ideals. 2. New social identification happens through establishment of new social identities and entering the institutional structure of a society. 3. Collective political participation is carried out through citizen associations, influence on making important political decisions is made at the level of non-governmental institutions. 4. Tolerance to value foundations of a democratic society is being established.

Key words: adaptation, political adaptation, internally displaced person, political behavior, political consciousness.

Соціально-політичні процеси, що відбуваються в Україні, характеризуються різноманітними змінами, які актуалізують проблему політичної адаптації, зумовлену, наприклад, зміною громадянства і необхідністю інтеграції в нову політичну систему [1, с. 600] або істотними перетвореннями тієї політичної системи, в рамках якої громадяни вже мали досвід реалізації своїх політичних прав. Останній випадок характеризує політичну адаптацію українських громадян через військовий конфлікт на Сході нашої держави, анексію Криму, соціально-економічну кризу, недовіру до владних структур, нарешті, пов'язує із проблемою внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

У науковій літературі адаптацію переважно розглядають як соціально-культурний або політико-культурний феномен пристосування, як механізм ставлення особистості до соціально-політичних умов буття. Ці аспекти адаптації знайшли відображення у працях М. Анохіна, А. Бобрук, І. Жданова, О. Карпяка, А. Лобанової, О. Разумовського, М. Кджаяна, С. Чернишова та ін. Окремі складові механізмів політичної адаптації

розроблені у доробках таких вчених, як В. Горбатенко, Ф. Кирилук, М. Малиха, І. Міхеєва, О. Резнік та ін. Зокрема, О. Медведєв проаналізував механізми адаптації особистості до політичної системи. Аналіз зазначених наукових праць із проблем політичної соціалізації, зовнішніх і внутрішніх аспектів адаптації особистості свідчить, що недостатньо розглядаються особливості саме політичної адаптації громадян, ВПО та внутрішньо-системні чинники, що визначають якість адаптації. Тому метою статті є дослідження особливостей процесу політичної адаптації ВПО в сучасному українському суспільстві.

Відомі різноманітні визначення адаптації. Зарубіжні дослідники розглядають пов'язані з нею проблеми, використовуючи переважно традиційні або модифіковані підходи (нормативний, теоретичний, інтерпретативний) і концепції (біхевіоризм, символічний інтеракціонізм тощо), коли проблема залучення особистості до політичного простору постає як процес її політичної соціалізації через «політичну підтримку», «рольовий тренінг» [2, с. 3]. Політико-адаптивні стосунки у соціумі розглядаються як процеси ідентифікації, де особистість ототожнює себе з певними цілями й політичними цінностями.

Політична адаптація являє собою процес трансформації політичних орієнтацій, уподобань, моделей політичної поведінки суб'єктів під впливом змін у політичній системі. Для пересічних громадян, які не мають можливості впливати на політичний процес безпосередньо, серцевину процесу адаптації становить перетворення оціночних суджень щодо політичних інститутів, політичних лідерів, політичних подій, а оціночні судження, в свою чергу, багато в чому визначають домінуючі типи політичної поведінки.

Природно, що політична адаптація є похідною від соціальної адаптації і близькою до поняття «політична соціалізація». Соціальна адаптація – це адаптивна діяльність людини, що зумовлена змінами соціальної реальності, пов'язана з певною оптимізацією. Вона є відповіддю на зміни, взаємодією індивіда з навколишнім соціальним середовищем. Структура адаптивної діяльності при цьому передбачає оцінювання характеру та значущості змін. Необхідна також корекція поведінки особистості та перетворення навколишнього середовища.

Політична адаптація має принципову функціонально-змістовну відмінність від усіх інших видів адаптації, тому що від політико-адаптивних дій особи певною мірою залежить її здатність до активного перетворення системи суспільно-політичних стосунків, що, у свою чергу, орієнтує її діяльність на досягнення вагомих політичних цінностей, які задовольняють потреби конкретних суб'єктів і суспільства.

У політичній науці адаптація тлумачиться подвійно: як процес пасивного пристосування суб'єкта до вимог політичного простору, зокрема, до готових шаблонів, зразків поведінки, політичних цінностей, норм, ідеалів, символів, традицій, переданих від одного покоління до іншого, або як процес активного взаємного перетворення суб'єкта і умов реалізації його політичних ролей, активного вибору особистістю політичних цінностей і норм на основі стрижневих орієнтацій, що вже склалися у неї під впливом соціально-групових факторів середовища.

У першому випадку найвагомішими факторами політичної адаптації є так звані стресори, що характеризують негативні реакції суб'єкта на зміни соціально-політичних обставин. Такими стресорами можуть бути різні обставини: економічні (безробіття, банкрутство або його очікування), сімейні (розлучення, неповна родина, дитяча смертність), побутові (нешасні випадки), політичні події (мітингова активність населення, падіння авторитету політичного лідера, діяльність радикальних організацій) тощо.

У другому випадку політична адаптація досліджується у зв'язку з порушенням рівноваги між цілями й поведінковими реакціями суб'єкта, специфікою фаз і контактів останнього з середовищем, особливостями асиміляції суб'єктом соціальних реалій через наявні у нього схеми поведінки й орієнтації у політиці, а також іншими особливостями взаємних стосунків особи і суспільства. Політична адаптація особи залежить від її здатності засвоювати нові цілепокладання, щоб встигнути адаптуватися до інноваційних змін політичних цілей і механізмів влади. Інерційність цілепокладання залежить від національних традицій, соціального складу населення, рівнів його культурного й освітнього розвитку, розподілу за статтю, віком, професіями тощо.

Політична адаптація є механізмом політичної соціалізації людини, що є тривалим, безперервним процесом входження особи до різноманітних соціально-політичних зв'язків у суспільстві. На відміну від соціалізації, політична адаптація є ситуативним і дискретним процесом, пов'язаним із соціально-політичними інноваціями у життєдіяльності людини, тому і є необхідним механізмом її політичної соціалізації.

Розглядаючи політичну адаптацію ВПО, нагадаємо, що внутрішньо переміщені особи – це особи, які були змушені покинути своє постійне місце проживання, але не залишили територію держави [3, с. 7]. За Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку

змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [4].

Масове переселення людей з Донецької та Луганської областей почалось у 2014 році, за даними Міністерства соціальної політики України, станом на 5 лютого 2018 року, взято на облік 1 493 057 переселенців або 1 218 611 сімей з Донбасу і Криму [5]. Діяльність органів державної влади, попри критику, залишається головним компонентом у питанні розв'язання проблем переселенців. Зокрема, можна відзначити оперативну діяльність українських парламенту та уряду, які, реагуючи на значний потік переселенців, прийняли низку нормативних актів, а саме: Постанови Кабінету Міністрів України «Про облік осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції» [6] та «Деякі питання оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції» [7], а також Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [4]. Ці документи не є статичними, до них постійно вносяться зміни, що допомагає законодавчо врегулювати нововиявлені проблеми внутрішньо переміщених осіб. Так, з початку конфлікту Україна не ухвалила окремого законодавства щодо переселенців з інвалідністю. Навіть у законі про переселенців немає статті, яка б надавала додатковий захист людям з інвалідністю. Переселенці з інвалідністю мають лише ті права, які існують в усіх людей з інвалідністю в Україні [8].

Головними питаннями, які постають перед ВПО, є питання їх доступу до соціальних послуг, наявність постійного житла та оформлення реєстрації за місцем проживання. Допомога ВПО, в першу чергу, організовується через обласні адміністрації і громадські організації.

Як засвідчує практика, дії української влади стосовно проблем ВПО мають переважно декларативний характер. Фактично допомогу цій категорії населення надають волонтери, приватні підприємці та мешканці тієї чи іншої місцевості, в яку переселяють вимушених мігрантів. Проте важливою для ВПО є не лише соціальна, психологічна, але й політична адаптація, яка сприяє інтеграції суспільства та його розвитку.

Можна назвати такі вагомні чинники, що впливають на політичну адаптацію ВПО у сучасному українському суспільстві.

По-перше, зруйнована усталена система стосунків особи та політичної системи внаслідок кризи державних інституцій та децентралізації влади.

По-друге, розширення можливостей політичної діяльності індивідів і соціальних груп у процесі реалізації своїх прав та задоволення інтересів.

По-третє, активізація недержавних інституцій, що сприяє організованій участі громадян у політичному процесі, популяризації активної громадянської позиції.

По-четверте, особливості діяльності політичних акторів, їх репутація, міра відповідальності та ефективності.

По-п'яте, соціальне оточення особи, рівень її освіти та політичної культури.

По-шосте, засоби масової комунікації, які популяризують певні зразки політичної поведінки, маніпулюють свідомістю, нав'язують стереотипи тощо.

Крім перерахованих чинників, варто зазначити, що ВПО є обмеженими у своїх правах і свободах порівняно з постійним населенням (позбавлення їх виборчих прав, дискримінаційний характер контролю місця проживання, обмеження вибору банківської установи при одержанні пенсій і допомоги тощо). ВПО фактично не мають права брати участь у розв'язанні місцевих справ, хоча на рівні Конституції України таке право їм гарантоване. Йдеться про участь у громадських слуханнях, місцевих ініціативах, загальних зборах громади. Також ВПО позбавлені можливості брати участь у створенні органів самоорганізації населення – однієї з важливих форм участі членів територіальних громад у вирішенні місцевих справ.

Звичайно, на практиці першочерговою є потреба налагодження стосунків між ВПО та місцевими мешканцями. Загалом до переселенців зі Сходу України простежується дуалістичне ставлення: до співчуття додається настороженість. Наявним є прагнення місцевої громади надати максимум допомоги ВПО. Водночас, проблеми у взаєминах посилюються у зв'язку зі зростанням кількості загиблих у зоні конфлікту громадян. Особливе психологічне несприйняття викликають прибулі зі Сходу молоді та здорові чоловіки. Побутує думка, що вони збираються «відсидітися» аж до закінчення війни на Донбасі, а за визволення його від терористів мають проливати кров і віддавати свої життя мобілізовані до армії наші земляки, в яких є на утриманні дружини, діти, батьки похилого віку.

Складно пояснити, чому мешканці інших регіонів воюють на Сході, а «східняки» відсиджуються в тилу. Негативне ставлення викликає й не завжди адекватна поведінка самих переселенців. Розповідають про нечуване нахабство деяких переселенців, чи не першими словами яких у спілкуванні

було: «Донбас багато років вас годував. А тепер ви нас годуйте!» Якщо людина, котра мимоволі стала нашим гостем, з порога виголошує такі вбиті їй у голову спекулятивні сентенції, то, з одного боку, дуже важко переконати її в протилежному, а, з другого, – вона не може розраховувати після такого на позитивне ставлення до себе [9].

Тому, за умов негативного сприйняття ВПО, важко говорити про політичну адаптацію, що сприятиме їх інтеграції та конструктивній політичній діяльності. Крім того, ВПО є неоднорідною групою, люди різняться за рівнем освіти, політичної культури, статусом тощо.

Результати соціалізації та адаптації, в тому числі політичної, ілюструють наступні дані: 61% опитаних ВПО заявили, що не відчувають до себе негативного ставлення на новому місці проживання. При цьому 3% опитаних переселенців відчувають упереджене ставлення до себе постійно, 11% – періодично, 21% – відчувають поодинокі випадки, а 5% було важко відповісти на питання. Серед тих, хто відчуває упереджене ставлення до себе, 50% повідомили, що відчувають подібне ставлення з боку звичайних людей (колеги, сусідів), 31% – державних службовців, 30% – орендодавців, 22% – роботодавців, 10% – вчителів, лікарів і 4% – правоохоронних органів [10].

Таким чином, масштаби і тенденції сучасної міграції українців, як зовнішньої, так і внутрішньої, є досить істотними і дають підстави розглядати її як вияв кризи. Причини, що її зумовили, – це збройний конфлікт на Південному Сході держави, а головне – тотальне зубожіння населення та зростаюча недовіра до влади, яка виявилася нездатною запропонувати та здійснити ефективні дії щодо розв’язання проблем. Стосується це й українських громадян, які стали вигнанцями у власній державі. Нормативно-правова база щодо ВПО загалом є недостатньою: базовий закон є декларативним, а прийняті упродовж 2014–2017 рр. Кабінетом Міністрів України акти не вирішують повною мірою проблем повсякденного життя і захисту переселенців. Однією з головних проблем, яка заважає адаптації переселенців, є відсутність єдиної національної програми в Україні щодо внутрішньо переміщених осіб, і органу, який би безпосередньо займався питаннями переселенців [8]. Відповідно, переміщені особи можуть не довіряти державним інституціям, сприймати політичну систему як ворожу і таку, що не сприяє їх соціалізації.

Процес політичної адаптації ВПО до змін політичного простору має характерні риси. По-перше, соціальна дезорієнтація викликана деформацією соціально-економічної системи суспільства та є наслідком руйнації соціальних зв’язків, статусів та ролей, системи політичних норм, взірців поведінки [11, с. 53]. По-друге, нова соціальна ідентифікація відбувається шляхом встановлення нових соціальних ідентичностей та входження до інституціональної структури суспільства. По-третє, колективна політична участь здійснюється через об’єднання громадян, вплив на прийняття важливих політичних рішень відбувається на рівні недержавних інститутів. По-четверте, утверджується толерантність до ціннісно-нормативних засад демократичного суспільства.

Таким чином, можна зробити висновок, що політична адаптація ВПО до нових умов політичного життя характеризується активізацією широких верств населення у різних формах політичної участі; кооперуванням громадян у добровільні об’єднання, членством у різного роду колективах. Сьогодні є актуальним встановлення формальних правил унормування політичної діяльності ВПО, що сприятиме їх соціально-політичній адаптації, адже вона є важливою передумовою для належного забезпечення їхніх прав у найближчому майбутньому, чинником громадянської консолідації. Проте, всупереч Конституції України, ВПО фактично позбавлені права голосу на місцевих виборах, вони не можуть обирати народних депутатів у одномандатних округах, а також брати участі в діяльності органів самоорганізації населення. Поліпшити ситуацію допомогло б, зокрема, створення єдиного центрального органу, відповідального за всі питання, пов’язані з переселенцями, створення єдиної електронної бази даних, у якій можна було б отримати інформацію про людину, незалежно від того, де вона перебуває, без звернення до органів влади. Потребують подальшого дослідження питання, пов’язані з інтеграцією ВПО до тих соціальних груп, до яких вони приєднались. Йдеться про політико-психологічні, соціальні та культурні аспекти адаптації ВПО, враховуючи наявні субкультури та особливості менталітету.

1. Finifter A. W. Party identification and political adaptation of American migrants in Australia. *Journal of politics*. Gainsvill, 1989. Vol. 51. № 3. P. 599–630.

2. Карпак О. М. Політична адаптація в системі політичних відносин (теоретико-методологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2010. 15 с.

3. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. *Грані*. 2015. № 8. С. 6–10.

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18/page2> (дата звернення 25.06.2018).

5. В Україні зареєстровано понад 1,49 млн переселенців / Мінсоцполітики. *Укрінформ: мультимедійна платформа іновлення України*. 06.02.2018 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2396930-v-ukraini-zareestrovano-ponad-149-mln-pereselenciv-minsopolitiki.html> (дата звернення: 25.06.2018).

6. Про облік внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF> (дата звернення: 25.06.2018).
7. Деякі питання оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 р. № 79. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/79-2015-%D0%BF> (дата звернення: 25.06.2018).
8. Дем'яненко М. Актуальні проблеми переселенців в Україні. URL: http://www.nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2006:aktualni-problemi-pereselentsiv-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 25.06.2018).
9. Гаврилович І. Ми не біженці, а вимушені переселенці. *Галичина*. 2014. 12 серпня.
10. Більшість переселенців не стикалися з дискримінацією: опитування. *Українська правда*. 2016. 25 жовтня. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/10/25/> (дата звернення: 25.06.2018).
11. Ісхакова Н. Г. Політична адаптація населення в умовах становлення демократії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін»*. 2011. Вип. 6. С. 52–57.